

מִן הַגֵּאוֹן רַבִּי אַבְרָהָם אֶלְקָנָה כְּהֵנָא שְׁפִירָא זְצ"ל

כהן קורא ראשון – וקידשתו

י"ט אייר תשכ"ד ל"ד למטמונים.

לכבוד ידידי היקר הרה"ג מוהר"ר סעדיה קוהלת (שליט"א) [זצ"ל]

שלום ורב ברכה.

קבלתי מכתבך וחייב אני להתנצל בפניך על איחורי עד כה ואני ממחר בזה לענות לך ולרשום כמה דברים שעלו בדעתי בנידון זה.

והריני מברכך בהצלחה רבה ברוחניות ובגשמיות ובהרחבת הנפש והדעת לעלות במעלות התורה והיראה.

מברכך בכל לב

אברהם כהנא שפירא

הנה בעיקר דבריו שהשיג על מאמר ב'המסלה' בענין קניית העליות, דברי כת"ר הם צודקים בכל. בענין דבריו בהלכה זו ארשום בזה אי אלו דברים שעלו בדעתי בקראי את דבריו וכפי שהבטחתי לו.

א) הנה מ"ש מנין לרמב"ם¹ שהכהן יכול לוותר לישראל ת"ח כמותו או פחות, הרי בגמ' נראה דרק לרבו וכד' יכול לוותר. הנה אין הוכחה מהגמ' שלשווה לו אינו יכול לוותר, דהגמרא [גיטין נט ע"ב] מזכירה רק שרשאי לחלוק כבוד לרבו או אביו – אבל אין הוכחה שלאחר לא, דשפיר יתכן לומר דנקט כך משום שהדרדך לוותר לגדולים ולא מותרים לקטנים. אבל באמת הרמב"ם לשיטתו הרי אדרבה יש לו הכרח מהסוגיא דרק בשוים לו או בקטנים ממנו עסקינן, דהרי לשיטתו בגדולים ממנו אין צורך בויתור שלו בכלל, ובלא זה מקדימים לגדול.

אלא שבאמת מהסוגיא קשה על שיטתו זו, שכיון שהוזכר בגמ' דמשום דרכי שלום בא למעט כהאי דרב יוסף, שיכול לחלוק כבוד לגדול ממנו בסעודה, ומשמע שבאופן כזה בלי דין של דרכי שלום לא היה צריך להקדים את רבו, ומוכח בפירוש שלא כהרמב"ם.

ונראה דלא דמי האי דין ויתור של הבוצע שצריך לפשוט ידו, לדין של כהן קורא ראשון. שרק בדין הקדמה של כהן שהוא משום חשיבותו של הכהן, בזה שיטת הרמב"ם דכיון

1. בפיה"מ על גיטין (פ"ה מ"ח) כתב הרמב"ם בדין "וקידשתו" – לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון ולברך ראשון... "שמעיקר הדין רשאי כהן לוותר ולתת לישראל שהוא כמותו או פחות ממנו שיעלה ויקרא ראשון במקומו, אלא שהדבר נאסר מפני דרכי שלום, לפי שיכולה לבוא בכך מחלוקת, שיאמר השני למה הרשה לזה לעלות ולי לא הרשה, כיון שהדבר תלוי בו.

דחשיבותו של ת"ח גדולה יותר מכהן בטל דין קדימה דכהן לגבי קדימה של ת"ח; אבל בדין בוצע, לא משום חשיבותו דבוצע הוא שפושט ידו, אלא שזה סדר בהלכות סעודה, דהפוחת ובוצע הוא שפושט תחילה, ואין לזה כל ענין של חשיבות הגברא, וכל דבר שהוא לא מחמת חשיבותא דגברא אין כאן דין קדימה של ת"ח, דנימא דמשום חשיבותא דת"ח נדחית חשיבותו של בוצע. וע"כ בבוצע אם כי יש שם רבו רשאי הוא לבצוע, ורק אם רוצה הוא מוותר, אבל בקריאת התורה, דההקדמה היא משום חשיבות דכהן, שם סובר הרמב"ם דאם דנים משום חשיבות – חשיבותא דת"ח קודם, והגמ' רק מדמה לסעודה בכך שמשום דרכי שלום אין דין הקדימה תלוי ברצון של זה שמוותר.

ולפי"ז לכאורה יוצא דמה שנחלקו הרמב"ם והרא"ש – עיין בטור סי' קל"ה – אם קוראים לכהן תחילה או לת"ח, תלוי בדין השני שכתב הרמב"ם אם הכהן מותר לוותר לישראל דומה לו שיקרא תחילה: דאם תמיד ת"ח קודם, בהכרח יש לפרש מ"ש בגמ' 'משום דרכי שלום' לגבי ישראל הוה לו, דבל"ז היה הדין שמוותר לוותר; אבל אם כהן קודם לתורה לת"ח, שפיר א"ל שכל הדיון בגמ' הוא על ת"ח אבל בפחות ממנו אינו יכול לוותר.

ב) והנה דין זה אם כהן יכול לוותר על כבוד כהונה הוא פלוגתא בראשונים. ובאמת הרי הרמב"ם בסה"מ [מ"ע לב] שיטתו היא דלא ניתן למחילה. וכת"ר נו"נ בזה, ובאמת כבר עמדו באחרונים על הסתירה שבין סה"מ לפיה"מ בזה, וכת"ר זכה לכיון לתירוץ של המהר"י לבית לוי [כלל ד סי' כט] עיין בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' רי"ד, וכמדומה שגם הפרי חדש נו"נ בזה.

ולכאורה נ"פ שהמכוון בסה"מ הרי הוא על הישראל אם נפטר ממתן כבוד לאחר מחילת הכהן, אבל בפיה"מ יל"פ שמייירי שהכהן הוא שמכבד את הישראל אחרי שכבדו אותו, ובזה שכבדו אותו כבר יצאו יד"ח דהרי זה לא נאמר שיכופו אותו לקבל כבוד בע"כ.

ג) והנה כבוד ידידי העיר מברכות (נ"ה ע"א) שהרי הקוראים אותו לעלות לס"ת ואינו עולה מקצרים וכו'. ולכאורה זה נ"פ שבברכות מייירי כשהחזן קורא אותו ואז חייב לעלות, אבל בפיה"מ הכונה שלפני זה אומר שמוותר על קריאתו הוא, ויקרא אחר במקומו. אבל לפי מ"ש קודם אדרבא כאן ע"כ מייירי שקראו לכהן וקיימו המצוה ד"וקדשתו" וא"כ שוב קשה איך יכול לוותר.

אמנם לכאורה נראה די"ל שרק במי שמסרב לעלות בכלל לתורה נאמר האי דברכות, אבל במי שמבקש שבמקום שיעלה עכשיו יעלה בעליה מאוחרת – אין איסור, ומייירי כה"ג שהכהן מוותר רק לעלות ראשון אבל יעלה לתורה אחרי הראשון. עיין בספר דברי חיים להג"ר שלום סופר זצ"ל או"ח סי' קל"ה אות ו' שבאופן שת"ח ישראל קורא ראשון צריך שיקרא אח"כ גם כהן שכך היא תקנת הקריאה שיהיה כהן לוי וישראל.

ד) והנה במה שתמה הרמב"ם על הנוהגים להקדים כהן לת"ח, מהמשנה דהוריות (י"ג ע"א) דממזר ת"ח קודם לכהן ע"ה.

לכאורה י"ל דהתם הדיון הוא לא על כבוד דקדימה, והיינו דיש לחלק לכולם והדיון רק מי המוקדם ומי המאוחר, אלא שם הדיון במי לבחור בזה או בזה, דאין בשביל שניהם יחד.

וכן מפורש ברמב"ם ה' מתנות עניים [פ"ח הל' יז] ועיין בתוס' שבועות ל' ע"ב ד"ה עשה [לגבי מש"ש שאם יש ת"ח המעיד מושיבים העדים, משום דעשה דכבוד התורה עדיף מעשה ד'ועמדו שני האנשים"], שיש שני תירוצים חלוקים אם כבוד מלך חמור מכבוד ת"ח, וגם כשיש עד מלך מושיבים העדים או לא, ולא הזכירו כלל הגמ' דהוריות דת"ח קודם למלך, וע"כ שהם שני ענינים שונים. ועכ"פ בהוריות שם הדיון הוא אם צריך להחיות ת"ח או מלך, וע"ז לא הזכירו כלל הסברא דכבוד ת"ח או כבוד תורה עדיף, אלא משום שישראל זקוקים יותר לת"ח מאשר למלך, שכל אחד כשר למלכות עיי"ש. והו"ה במשנה שלאחר כך, בד"א בשוים אבל היה ממזר ת"ח וכו', דמיירי במי לבחור ליתן הצדקה עיי"ש ברמב"ם ויש לעיין בתוספתא [הוריות פ"ב הל' ח-ט] דמוזכר תרווייהו חכם קודם למלך ואח"כ בסיפא כהן קודם ללוי וכו' אימתי, בזמן ששוים וכו'. וצ"ע למה נחלקו בשני אופנים כאלו ולא בכלל אחד שת"ח קודם ואכמ"ל) אבל אם יש לחלק צדקה בשביל כולם באמת י"ל שאין להקדים ת"ח לכהן בזמן החלוקה.

ולפי"ז ל"ק על הראשונים מהאי דהוריות, דבקריאת התורה הרי יש לחלק גם לכהן וגם לת"ח, ולגבי הקדימה זה לזה יתכן דכהן קודם.

(ה) עו"נ, דאם כי ברמב"ם שם [הל' מתנות עניים פ"ח הל' יח] מבואר דגם הגדול בחכמה קודם לקטן בחכמה הימנו, וראייתו היא או ממ"ש בד"א בשוין (אם כי מסיים: אבל ממזר ת"ח קודם לכה"ג ע"ה), או ממ"ש בירושלמי [הוריות פ"ג הל' דף יט ע"א] תני: הסדרן קודם לפלפלן, (וראיה זו הביא הגר"א בשו"ע יו"ד רנ"א (בביאור הגר"א ס"ק י"ח) ולכאורה תמוה מאד שהוצרך לירושלמי והרי זוהי גמרא מפורשת שם [הוריות יד ע"א], סיני עדיף מעוקר הרים, וכנראה שהגר"א סובר שבגמ' הפירוש הוא על מינוי לראש הישיבה כמו שאמרו אח"כ בסוגיא עיי"ש, אבל בירושלמי שהביאו ברייתא משמע שמוסב על המשנה דכהן קודם ללוי ואכמ"ל) – אבל לגבי קדימות הגדול יותר בחכמה מחבריו, לכו"ע מסתברא דהחילוק הוא במי לבחור לפרנס או להחיות, אבל אם יחלקו לשניהם ורק להקדים בלבד, הרי מכח כבוד התורה בשניהם מצוה, והכל מצות עשה אחת, ורק לגבי בחירה כנ"ל שייכת הסברא דהכלל זקוק יותר לגדול מחבריו. ואם נימא דלגבי כבוד התורה אין חיוב להקדים גדול לקטן, א"כ י"ל דכן מיירי המשנה בגיטין [נט ע"א].

(ו) עו"נ, דבהוריות דנו על ענינים של חול אבל במצוה ד'וקדשתו' הגדר רק על דברים שבקדושה, דבענינים של קדושה אלמלי קרא אין לנו לומר לזכות אדם גדול יותר מאשר אדם קטן.

(ז) ועיין בנדרים (ס"ב ע"א) דלמדו דת"ח רשאי לומר שרו לי תגראי משום דנקרא כהן, ומשמע דמחמת עצם מצות כבוד ת"ח לא הייתי יודע זאת, וא"כ י"ל דלגבי כהן גופא אין לו לת"ח דין קדימה משום שדין קדימתו הוא מפני שדומה לכהן. ואכמ"ל בזה עוד כעת.

(ח) והנה הרמב"ם הוכיח כשיטתו מרב דקרא בכהני. ולכאורה תמוה טובא, הרי לא רק שאין ראייה מכאן אלא שיש מכאן גם סתירה, דהרי בגמרא במגילה כ"ב² שאלו: "והאיכא

שמואל" ומשני דשמואל היה כפוף לרב, ושמואל הרי לא היה גר שם עיי"ש ברש"י וזה מוכרח – ואם נימא דכל ת"ח קודם לכהן שפחות ממנו א"כ מאי מקשי "והאיכא שמואל בבבל³, הרי בביכ"נ זה רב היה הגדול, ואפילו ת"ח פחות מרב היה קורא ראשון לפי הרמב"ם, ועיין בב"י [או"ח סי' קלה], וצ"ע.

ונראה דגם אם ת"ח גדול קודם לת"ח קטן, אבל זה דוקא אם באותו ביכ"נ נמצא ת"ח שהוא רבם של אנשי ביהכ"נ או של החזן, ת"ח זה קודם, שהרי כבוד רבו קודם לכבוד ת"ח אחר כמפורש בב"מ ל"ג ע"א ועיין בר"מ שם, ולפי"ז מ"ש בגמרא [גיטין נט ע"ב] "כהאי דמר", באמת יתכן דהכהן גדול יותר מרבו כמו"ש באו"ח סי' קס"ז סע' י"ד בברכת המוציא, אבל אלמלי התקנה כבוד רבו עדיף, ומחמת תקנה הכהן קדים. והנה בשו"ע (יו"ד סי' רמ"ד סע' י' ברמ"א) נפסק דגדול הדור יש לו דין רבו מובהק, וע"כ אם שמואל היה גדול כרב אין על רב דין רבו מובהק, ורבם של אנשי ביהכ"נ קדים, אבל בגלל שהוא גדול הדור הוא קודם, והר"מ רק מוכיח מכאן שדין "וקדשתו" נדחה מפני כבוד התורה. ואכמ"ל יותר.

ט) והנה בתוספתא סנהדרין (פ"ג) [פ"ד ה"א] פליגי רבנן ור"י בדין שאין רוחצין עם הכה"ג כשהכה"ג רוצה שירחצו עמו, לרבנן מותר ולר"י אסור משום "וקדשתו" בע"כ. ולכאורה פליגי בזה אם מהני מחילה על מצות "וקדשתו".

אולם י"ל דשם מוכח רק דלא מהני מחילה, וטעמא דרבנן הוא ד"וקדשתו" מיירי רק בכבוד המגיע לכל הכהנים, אבל על העדיפות בכבוד שאמרו שם שמגיע לכה"ג ע"ז אין מ"ע.

עוד נראה (ובזה יהיה מיושב לשיטת ר"ת) דמה שאסור לרחוץ ביחד הוא חיוב על הכה"ג ולא על האחרים, וכן נראה מלשון הרמב"ם בכלי המקדש (פ"ה ה"ג), ולכן סברי רבנן דל"ש לחייב האחרים להמנע, ולר"י כופין את הכה"ג כמו דכופין לו להמנע מלקחת גרושה, משא"כ בכה"ד, שם החיוב על האחרים לכבדו, ובזה אין ראייה מכאן. שו"ר במשך חכמה אמור [פרק כא פסוק ח] שהעיר מהאי תוספתא וכתב כאופן הראשון. ואכמ"ל.

בברכת שים שלום נאמר: ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך וכו'. ביאר מרן רה"י זצ"ל עפ"י מ"ש בחולין מט ע"ב: כהנא מסייע כהנא, מאי היא, דתניא כה תברכו את בני ישראל רבי ישמעאל אומר למדנו ברכה לישראל מפי כהנים, וכהנים עצמן לא למדנו, כשהוא אומר ואני אברכם, הוי אומר כהנים מברכים לישראל והקב"ה מברך לכהנים וכו'. ומאי מסייע כהני, דמוקי לה לברכת כהנים במקום ברכה דישראל. ופרש"י: אצל ברכת ישראל, דהכי עדיפא, דמשמע שמתברכין הן עם השאר, עכ"ל. וזוהי גם ההדגשה בבקשה זו שכל ישראל יתברכו כאחד, ולא כל יחיד או שבט בפני עצמו, כי בברכה שניתנת לכולם כאחד יש עדיפות ויתרון.

והנה בגוף הענין, הדבר פשוט בתכלית שע"י מחילת הכהן לא הופקעו דיני התורה לענין זה ממנו, ורק מפני שאינו רוצה עתה כבוד אין ליתן כבוד בע"כ, אבל לא עלה על דעת אדם מעולם לומר שע"י מחילה שוב בטל לעולם ועד דין "וקדשתו" גם כשחוזר בו. וכן ברור שאין

3. עיי"ש ברש"י ד"ה 'הא איכא שמואל'.

כאן מקום לתקנה לתמיד מכיון שזו תקנה לעקור מצות עשה. ומ"ש המהרי"ק [שורש ט] הוא רק כשהכהן מחל על חג מסויים אחד והתקנה היתה משום צורך של כבוד התורה שדוחה הכל, אבל בל"ז לא מהני, וכל זה דברים פשוטים מאד ומבוארים היטב במפרשים. לגופו של דבר אני חוזר דודאי כת"ר צודק בדבריו וח"ו לתקן תקנה לבטל מצות "וקדשתו" על ידי קניית העליה הראשונה שזהו בניגוד לדעת הפוסקים, וישתקע הדבר ולא יאמר⁴.

4. עיין בשו"ת חת"ס סי' כ"ה ובערוה"ש סי' קלה. ועיין בשו"ת דעת סופר או"ח סי' י"ח שהכתב סופר הקפיד ע"ז ולא הניח לכהן לצאת לחוץ, שלא לבטל מ"ע דוקדשתו ולא לדחותה באמתלאות שונות.